

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
**Особливості різних видів опосередкованого запам'ятовування
у школярів та студентів**

Вивчення пам'яті набуло широкої популярності і у зарубіжних дослідженнях (Ж. Піаже, Г. Ебінгауз, Дж. Вайсберг, С. Періс та ін.), і у вітчизняній психології у рамках культурно — історичної теорії та теорії діяльності (Л.С. Виготський, О.М. Леонтьєв, П.І. Зінченко, З.М. Істоміна, А.О. Смирнов та ін.). Г.К. Серєда визначає пам'ять як психологічний механізм інтеграції, системної організації індивідуального досвіду особистості [1, с. 42]. О.М. Лактіонов підкреслював, що накопичуючи досвід минулого, людина усвідомлює вектор часу, у якому вона живе [3, с. 19].

Пам'ять переживала значні зміни упродовж еволюції людства, зумовлені культурно — історичними умовами: від натуральної, примітивної до опосередкованої, складної [2]. Проблема вивчення механізму опосередкування та його засобів є актуальною, тому що сучасність характеризується безперервним потоком великих об'ємів інформації, прогресивним розвитком електронної техніки, глобальною популяризацією інформаційного простору — Інтернет серед людей різних вікових категорій, тому дуже важливо, щоб людина якомога раніше оволоділа різноманітними опосередкування, що забезпечуватиме їй більш продуктивне засвоєння необхідної інформації.

Об'єктом дослідження виступає опосередкована пам'ять. Предмет дослідження — особливості різних видів опосередкованого запам'ятовування.

Метою дослідження є вивчення особливостей різних видів опосередкованого запам'ятовування у школярів і студентів.

У даному дослідженні використовувалися наступні методики: експериментальна методика О.М. Леонтьєва по запам'ятовуванню різного матеріалу з використанням різних видів опосередкування (картинки, знаки, символи); методи математичної обробки даних: U-критерій Мана-Уїтні та T-критерій Уїлкоксона, кореляційний аналіз Спірмена.

У дослідженні взяли участь 3 групи досліджуваних (75 чоловік):

Група №1 - 25 учнів основної школи (11-13 років) ХГ № 116 м. Харкова (7- та 7-Б класи), група №2 - 25 студентів (20-25 років) ХНУ імені В. Н. Каразіна (4 і 5 курси) — студенти психологічного та філологічного факультетів, група №3- 25

студентів (20-25 років) ХНУ імені В.Н. Каразіна – студенти філософського факультету.

Експериментальне дослідження було проведено у жовтні-листопаді

2008 року та у квітні 2009 року. Дане дослідження побудоване як відтворення дослідження О.М. Леонтьєва [5, с.89-160], проте мало і деякі зміни. По – перше, експеримент проводився в 3 серії (відсутня 1 серія (по О.М. Леонтьєву) по відтворенню беззмстовних складів), по – друге, в експерименті брали участь наступні групи досліджуваних: учні основної школи та студенти. Так, 1 серія відтворюваного експерименту полягала у пред`явленні 15 слів для запам`ятовування, 2 серія – пред`явлення 15 слів та набору з 29 картинок (конкретні малюнки) у якості стимул-засобів, 3 серія – відрізнялася більшою складністю словесного ряду та підбором картинок. Також дослідження включало експериментальний етап дослідження пам`яті з опосередкуванням знаками (абстрактні малюнки) та символами (загальноприйняті символи, у тому числі й релігійні).

Результати даного дослідження:

1. Запам`ятовування без спеціально запропонованих стимул-засобів у студентів та учнів основної школи характеризується практично однаковими показниками, що свідчить про достатню сформованість довільності психічних функцій у школярів.

Опосередкованість підвищує ефективність запам`ятовування і в учнів основної школи, і у студентів. У школярів механізм опосередкування вже є автоматичним, вони успішно справляються з опосередкуванням як конкретних, так й абстрактних понять.

2. Запам`ятовування з використанням конкретних картинок, як засобів опосередкування, виявилось більш ефективним у обох групах, ніж опосередкування абстрактними знаками, що підкреслює більшу складність запам`ятовування за допомогою абстрактних невербальних знаків у порівнянні з опосередкуванням картинками. Опосередкування стимул-знаками є більш ефективним у групі студентів у порівнянні зі школярами. У студентів спостерігається виражена тенденція до ефективного оволодіння навичками опосередкування стимул-знаками за умови підвищення інтелектуальної активності. У школярів процес звернення до стимул-знаку при відтворенні слова ще не є досконалим та значно знижує ефективність процесу опосередкування у порівнянні зі студентами. Опосередкування за допомогою символів у студентів-філософів є найменш продуктивним засобом у порівнянні з опосередкуванням іншими стимульними засобами.

3. Були встановлені фактори, які впливають на успішність відтворення слів у різних ситуаціях опосередкування у студентів та школярів: формування адекватних асоціативних зв`язків (спираючись на контраст предметів, явищ, на їхні специфічні особливості та ін.), власних асоціативних зв`язків, насичених емоційним змістом.

4. Особливості запам'ятовування учнів, виявлені О.М. Леонтьєвим, підтвердилися результатами даного дослідження – школярі активно використовують механізми опосередкованого запам'ятовування. В нашому експерименті показники «безпосереднього» та опосередкованого запам'ятовування значно відрізняються від результатів експерименту О.М. Леонтьєва: отримані дані у школярів та студентів характеризуються більшою продуктивністю у порівнянні з даними експерименту О.М. Леонтьєва; «безпосередня» пам'ять удосконалюється паралельно з опосередкованою у ході культурно – історичного розвитку [4, с. 48-49].

Література:

1. Середа Г.К. Что такое память? // Психологический журнал. 1985. Т. 6. № 6. – с. 41-48.
2. Выготский Л.С. Психология развития человека // Орудие и знак в развитии ребенка. – М.: Изд-во Смысл; Эксмо, 2005. – 1136 с.
3. Лактионов А.Н. Память как атрибут индивидуальности // Вести. Харьк. ун-та. 1989. № 337. Психология личности и познавательных процессов. – с. 19-22.
4. Иванова Е.Ф., Мажирин Е.С. Развитие произвольной памяти: повторение исследований П.И. Зинченко // Культурно – историческая психология. 2008. №1. – с. 48-57.
5. Леонтьев А.Н. Развитие памяти. М., 1931.- с. 253.